

Zaburzenia ze spektrum autyzmu (autistic spectrum disorder) są identyfikowane na podstawie diady objawów obejmujących: (1) deficyty w zakresie komunikacji społecznej i w zakresie interakcji społecznych oraz (2) ograniczone, powtarzalne wzorce zachowań, zainteresowań lub aktywności[1]. W opisie funkcjonowania tej grupy podkreślane są również trudności w odbieraniu i przetwarzaniu informacji sensorycznej. Grupa osób z diagnozą ASD jest niezwykle zróżnicowana, jednak, jak wskazuje jeden ze znawców problematyki Simon Baron-Cohen[2], można wyróżnić pewne charakterystyczne cechy stanowiące o inności ich funkcjonowania. Wśród nich badacz wyodrębnił także i te, które mają szczególne znaczenie w procesie projektowania uniwersalnego. Należą do nich: niezwykła dokładność w postrzeganiu informacji; skłonność do fascynacji wzorzystymi powierzchniami; wrażliwość na efekty wizualne (kształty), alfanumeryczne (tablice rejestracyjne), liczby (daty, rozkłady jazdy), listy (samochodów, piosenek i tak dalej); tendencja do szczególnego zainteresowania systemami o różnym stopniu złożoności (na przykład wyłącznik do światła, systemy liczb w matematyce), jak również kategoryzowania obiektów i gromadzenia informacji na określony temat; preferencja tego, co przewidywalne. Magda Mostafa[3] opracowała wykaz siedmiu kryteriów projektowych ujmujących te charakterystyczne potrzeby osób z ASD:

- akustyka;
- sekwencjonowanie przestrzenne;
- miejsca ucieczki / izolacji;
- kompartyzacja / grupowanie pomieszczeń;
- strefy przejściowe;
- strefy sensoryczne;
- bezpieczeństwo.

Użytkowana przez tę grupę osób przestrzeń wymaga więc szczególnego uporządkowania, a istotnymi elementami w procesie projektowania są dostępność informacyjno-komunikacyjna oraz sensoryczna. W budynkach powinny się więc znaleźć jasne wizualne wskazówki dotyczące poruszania się oraz rozmieszczenia znajdujących się wewnątrz pomieszczeń, jak również ich przeznaczenia. Ich usytuowanie należy rozplanować tak, aby użytkownik załatwiający określoną sprawę mógł przemieszczać się w sposób płynny, wyznaczony kolejnymi czynnościami, najlepiej w jednym kierunku. Informacja tekstowa powinna być krótka i rzeczowa, wzbogacona symbolem graficznym, bowiem wiele osób z omawianej grupy nie wykorzystuje w ogóle komunikacji werbalnej lub jedynie w ograniczonym zakresie. Należy zadbać o wysoki kontrast stosowanych oznaczeń.

Dostępność galerii handlowych, urzędów, banków i innych wspólnie użytkowanych miejsc ułatwi wprowadzenie na stronach internetowych tych instytucji zakładkę zawierającą dokładne informacje na temat planu budynku i możliwości korzystania z niego czy też kolejnych kroków, które trzeba wykonać, by załatwić określoną sprawę. Tego typu informacja pozwala osobie z ASD na wcześniejsze zaplanowanie pobytu w danym miejscu. W budynkach przy wejściu powinny znajdować się ponadto stanowiska informacyjne, w których można uzyskać pomoc lub miniprzewodnik/mapę ułatwiającą swobodne poruszanie się po obiekcie.

W miejscach użyteczności publicznej należy zwrócić uwagę na ograniczenie intensywnego lub mrugającego światła, jak również dźwięków, bowiem zarówno ich natężenie, jak i wielość może powodować przeciążenie sensoryczne. Można zapewnić dostęp do słuchawek aktywnie tłumiących hałas lub jednorazowych zatyczek do uszu. Niekorzystne jest również stosowanie reklam o wysokiej luminacji powierzchni nośnika, zwłaszcza wykorzystujących wzorzyste, intensywnie zmieniające się i wirujące elementy.

Zarówno w budynkach, jak i przestrzeni miasta należy projektować wyraźnie oznaczone prostymi znakami graficznymi strefy komfortu, umożliwiające odcięcie się od nadmiaru informacji zmysłowej. Nie muszą one być duże, jednak stwarzać możliwość pozostawania w pewnej odległości od innych osób i uniknięcia bezpośredniego kontaktu fizycznego. Należy zaznaczyć, że w tych przestrzeniach istotne będą również zapachy, których nadmierna intensywność może stanowić źródło dyskomfortu, podobnie jak bodźce dotykowe działające powierzchniowo, takie jak śliskie siedziska przeznaczonych do odpoczynku sof czy krzeseł. Strefy izolacji wymagają odpowiedniej akustyki i harmonijnych barw. Korzystne jest również wykorzystywanie przestrzeni w taki sposób, aby osoba przechodząca pomiędzy dwiema strefami o wysokim nasileniu niekorzystnych bodźców uzyskała czas na chwilowe wyciszenie w otoczeniu wolnym od stymulacji (strefy przejściowe).

Przykładem dobrej praktyki w zakresie projektowania z uwzględnieniem potrzeb osób z zaburzeniami ze spektrum autyzmu jest Dublin City University, który zyskał miano uczelni przyjaznej osobom z ASD[4].

[1] American Psychiatric Association, Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, wyd. 5, Washington, DC 2013.

[2] S. Baron-Cohen, The Pattern Seekers. A New Theory of Human Invention, Dublin 2020.

[3] M. Mostafa, Designing for autism: An aspects™ post-occupancy evaluation of learning environments, "International Journal of Architecture Research" 2018, https://www.researchgate.net/publication/328788604_Designing_for_autism_An_aspects_post-occupancy_evaluation_of_learning_environments, (dostęp: 16.04, 2023)

[4] DCU Autism Friendly University, <https://www.dcu.ie/autism-friendly>, (dostęp: 20.04.2023)